

Salih El Saddy

**Vandaag was
weer erger
dan gisteren**

Dagboek van een arts in Gaza

Uitgeverij Zwartjes & Labović

*Voor alle kinderen en onschuldige burgers in Gaza.
Jullie gezichten en hoop geven mij de kracht om verder te gaan.
Ik zal jullie nooit vergeten.*

*En voor mijn ouders, mijn broer en mijn familie,
die oorlog na oorlog hebben doorstaan
en toch steeds weer opstonden.
Die zichzelf overstegen en anderen hielpen
met de standvastigheid van olijfbomen,
diepgeworteld in de aarde
en rijk aan vruchten voor wie na hen komt.*

Woord vooraf

Vandaag was weer erger dan gisteren

Er zijn keuzes die je maakt met je hoofd en er zijn keuzes die je maakt omdat je hart je geen andere keus laat. Dit boek komt voort uit dat laatste. Ik ben Salih El Saddy, arts, moslim, en op dit moment vrijgezel en kinderloos. Is dat relevant in deze context? Ik denk het wel, want het is precies deze combinatie die me naar Gaza bracht. In mei 2025 werkte ik een maand in het Al-Shifa-ziekenhuis in Gaza-Stad. Of wat daarvan over was... Wat ik aantrof was geen stad of ziekenhuis, maar een frontlinie. Een plek waar mensen proberen te overleven zonder voedsel en water, in tentenkampen tussen het puin van wat eens hun huizen waren. En dat onder dagelijkse, zware aanvallen. In die omgeving doet een groep artsen dag in, dag uit het onmogelijke: levens redden en hoop bieden. Terwijl ook hunzelf de dood voortdurend boven het hoofd hangt.

Het vak van een arts draait om precisie, uithoudingsvermogen, mentale scherpte en doortastend leiderschap. We zijn wel wat gewend, zou je kunnen denken. Ik ben opgeleid als orthopedisch chirurg in het Amsterdam UMC, de Noordwest Ziekenhuisgroep in Alkmaar en het Spaarne Gasthuis in Hoofddorp; drie opleidings-

plekken die me een brede basis gaven en me leerden omgaan met complexe operaties en crisissituaties. Maar wat ik in Gaza meemaakte, overtrof alles wat ik tot dan toe had gezien. Werkelijk niets in mijn werk in Nederland komt ook maar in de buurt van wat er in Gaza nodig is om mensen te redden. Aan alles is een gebrek: medicijnen, narcosemiddelen, medische instrumenten en hulpmiddelen zoals gaas, verband, handschoenen, hechtdraad, schroeven, operatiemateriaal, rolstoelen, bedden, operatiekamers en zelfs een steriele omgeving waarin veilig geopereerd kan worden. Geen enkele opleiding leert je hoe je moet kiezen wie je wél en wie je níét opereert wanneer er twintig zwaargewonden tegelijk binnenkomen terwijl er maar twee half-functionerende operatiekamers zijn. Geen enkel draaiboek vertelt je wat je moet doen als de bommen vallen terwijl je nog aan het opereren bent. Of hoe je moet opereren zonder elektriciteit met alleen een hoofdlampje. En je kunt je al helemaal nergens voorbereiden op de aanblik en de geur van zwaar verbrande, schreeuwende kinderen die ternauwernood een bombardement overleven en die nu als getraumatiseerde wees door het leven moeten. Als het al lukt om hen te redden.

Wat in Gaza gebeurt, is geen natuurramp. Geen toeval of speling van het lot. Het is het gevolg van keuzes. Keuzes van regeringen die bombarderen en keuzes van landen die wapens blijven leveren. Maar ook keuzes van kabinetten die wegkijken en van leiders die prachtig spreken over mensenrechten, maar zwijgen wanneer ze het hardst nodig zijn. Daarom heb ik dit boek geschreven. Om het zwijgen te doorbreken. Om mensen wakker te schudden. Om te vertellen hoe het er écht is. Want achter elk nieuwsbericht met het zoveelste dodental gaan mensenlevens schuil. En die mensen had-

den gezinnen, dromen, wensen en hoop. Elk getal heeft vele gezichten. Ik heb die gezichten gezien.

Dit boek is een getuigschrift, geen politieke uiteenzetting. Het is een poging om voorbij de abstractie te komen en je mee te nemen in het dagelijks leven zoals het zich in Gaza voltrekt. Ik was daar, en dat is best bijzonder. Want bijna niemand komt Gaza nog in; geen artsen of hulporganisaties en zelfs de pers niet. De wereld ziet de oorlog van buitenaf. Maar wat gebeurt er daarbinnen? Wat zie je, wat hoor je en wat voel je als je daar moet werken – tussen lijdende mensen, met honger, onder voortdurende dreiging en bombardementen, en tijdens geïmproviseerde evacuaties? Dat is wat ik wil laten zien.

In dit dagboek neem ik je mee naar de gangen van het Al-Shifa-ziekenhuis in Noord-Gaza. Een plek waar de grens tussen leven en dood vervaagt. Waar de bombardementen, panieksituaties en gewonden elkaar in razend tempo opvolgen en waar de tijd geen ruimte laat voor rouw, rust, herstel of wederopbouw. Je kijkt mee door mijn ogen, die in een maand tijd meer ellende te verwerken kregen dan een mens ooit zou mogen zien. Het is de realiteit waarin Gaza al twee jaar overleeft. Met de hoop van een sporadisch staakt-het-vuren dat al geschonden wordt nog voordat het goed en wel is begonnen en een schamele hoeveelheid voedselhulp die bij lange na niet genoeg is om te overleven. De mensen in Gaza zijn uitgehongerd.

Wat me tijdens mijn verblijf het meest raakte, was de moed van gewone mensen. Van patiënten die weigeren op te geven, ouders die hun kinderen troosten terwijl ze niets meer hebben en collega's die blijven doorgaan terwijl ziekenhuizen onder vuur liggen. Ondanks alles houden de Palestijnen hun waardigheid overeind. Ze

zijn onverwoestbaar en bouwen na elk bombardement weer op wat ze kunnen. ‘De dag dat we niet meer opbouwen, is de dag dat we verloren zijn,’ heet dat daar. Het is aan ons allen om die waardigheid te helpen beschermen. Hoe ver weg Gaza ook lijkt en hoe anders de mensen er ook praten, geloven of leven, wij moeten opstaan tegen onrecht en ons blijven uitspreken. Ook als dat moeilijk is en ook als het voelt als een druppel op een gloeiende plaat. Want onrecht mag dan universeel zijn, menselijkheid is dat ook.

Op deze pagina’s zul je geen antwoorden vinden. Dit boek biedt geen oplossing. Maar na wat ik heb gezien roep ik politici op om hun geweten te laten spreken en deze oorlog te stoppen. Zij zijn medeverantwoordelijk voor de totale verwoesting van dit land, maar ze kunnen óók een structurele oplossing zijn voor vrede. De steeds sterkere afkeuring die een aantal landen sinds medio juli uitspreekt is een eerste, voorzichtige stap de goede kant op. Maar het moet groter en vooral sneller, want bij het schrijven van dit voorwoord is Israël net begonnen om heel Gaza-Stad leeg te vegen, onder toezicht oog van de internationale gemeenschap. De ellende is, helaas, veel erger dan je op televisie ziet.

Ik hoop dat mijn woorden je helpen om door de cijfers heen te kijken. Want we mogen niet wegkijken. Dank je wel, lieve lezer, dat je dit boek hebt opengeslagen. En dat je – al lezend – even naast het Palestijnse volk staat en het de aandacht geeft die het zo hard nodig heeft. Je aanwezigheid is een vorm van erkenning. En die is zeldzaam geworden.

Salih El Saddy
Augustus 2025

Getekend door oorlog

Ik was drie toen de Amerikanen begonnen met bombarderen. Mijn broertje Ammar was pas anderhalf. Midden in de nacht klonk ineens een onvoorstelbaar gebulder en gedreun dat het hele huis deed schudden. Kort daarna volgden harde knallen, de meeste ver weg, maar sommige ook angstaanjagend dichtbij. Mijn moeder hield mijn broertje en mij stevig vast. Ze zei niets, maar haar angst sloeg over op mijn borstkas, precies daar waar ze haar hand hield. Wie ooit echte angst heeft gevoeld, weet dat die nooit meer verdwijnt. Je kunt haar altijd oproepen, of zij roept jou.

Het is 1991 en we wonen in een heerlijk groot huis in De Groene Wijk, *Al-Mansour*, een buitenwijk van Bagdad. We, dat zijn mijn vader Ayad, mijn moeder Alhaam, mijn broertje Ammar, mijn opa en oma van moederskant, én vijf broers en twee zussen van mijn moeder. In veel Arabische landen is het heel gebruikelijk om met meerdere generaties onder één dak te wonen, of voor de ouders te zorgen wanneer zij een hogere leeftijd bereiken. De familie is vaak een sterker sociaal vangnet dan welke overheid ook.

We hebben het goed. Mijn vader heeft een goede baan als technisch ingenieur bij een Iraaks bedrijf, mijn moeder is thuis en zorgt

voor de familie. De huizen in onze straat zijn stuk voor stuk groot, meestal wit of zandkleurig, met grote tuinen vol bloemen, vijgenbomen en bougainville. De lange laan waaraan we wonen staat vol bomen en struiken, zoals dadelpalmen en prachtig bloeiende witte en felroze oleanders. Nog voor de zon opkomt, weerklinkt de *adhan* – de islamitische oproep tot gebed die vanaf de minaretten van nabijgelegen moskeeën over de stad galmt. Daarna is het heel even verrassend stil en klinkt alleen het gefluit van vogels en het geruis van de irrigatiekanalen die tussen de lanen doorlopen. Dan begint de dag. Vroeg, want het kan hier heet worden.

Ammar en ik zijn de enige kinderen in huis en natuurlijk worden we door iedereen vertroeteld. Ik speel graag tikkertje en verstop-pertje tussen de grote struiken in de achtertuin, vaak samen met mijn ooms. De jongste is maar elf jaar ouder dan ik en ik vind het natuurlijk prachtig dat er altijd wel iemand tijd voor me heeft. Alsof het nog niet levendig genoeg is met zo'n grote familie, zijn we ook nog eens omringd door dieren. Mijn ooms houden kippen en duiven en ik help maar wat graag bij het voeren. En als ik niet tussen de kippen zit, dan zijn er op straat altijd wel een paar katten die met me willen spelen in ruil voor wat eten. Aan het eind van de straat bevindt zich onze school. Tot daar mogen we, niet verder. Die lange laan is voor Ammar en mij de hele wereld. Maar zelfs daar, in de veilige haven van ons huis, weet de oorlog ons te vinden, al is dat geen verrassing. Voor Ammar en mij is het nieuw, maar mijn ouders, ooms, tantes en grootouders leven op dat moment al ruim een decennium in angst. Tussen september 1980 en augustus 1988 is er de oorlog tussen Iran en Irak, een van de bloedigste conflicten van de twintigste eeuw met naar schatting meer dan een miljoen

doden aan beide zijden. Het is een meedogenloze strijd, met einde-loze gevechten in loopgraven, raketaanvallen op steden en het ge-bruik van chemische wapens. In 1988 accepteren beide landen resolutie 598 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (VN), waarna de gevechten grotendeels stoppen. Daarna lijkt het even rustig te worden in de regio. Maar helaas blijkt Saddam Hoessein nog niet klaar met oorlog voeren. In augustus 1990 valt hij buur-land Koeweit binnen, op zoek naar olievoorraden en strategische controle. Die inval leidt tot internationale verontwaardiging en mondt begin 1991 uit in de Golfoorlog, wanneer een door de VS geleide coalitie Irak binnen enkele weken uit Koeweit verdrijft. Van de ene op de andere dag wordt ons fijne leventje bruut verstoord. Dag en nacht worden precisiebombardementen op Bagdad uitge-voerd, een hele maand lang.

Zodra het luchtalarm afgaat, kruipen we naar de gang – de vei-ligste plek in huis, omdat daar geen ramen zijn. Elke keer wanneer de straaljagers overkomen krimpen we in elkaar. En opnieuw bij het horen van de explosies. De reactie van mijn moeder is mijn kompas. Als ze haar adem inhoudt en ons bijna fijnknijpt, weet ik dat het niet goed is. Als ze diep uitademt, haar greep vermindert en me weer aankijkt, weet ik dat het gevaar voor heel even is geweken. Soms moeten we dagenlang binnenblijven. En steeds vaker moeten de gordijnen dicht, zelfs overdag als de zon volop schijnt. Het is beter als niemand ziet dat we daar zitten. De elektriciteit valt geregeld uit. Dan zitten we 's avonds in het donker, met kaarsen of olielampen.

Na een maand van aanhoudende bombardementen is het op een dag weer stil. Het is klaar. De luchtaanvallen worden opgevolgd door een vierdaags grondoffensief dat zich – gelukkig voor het

dichtbevolkte Bagdad – vooral afspeelt in het zuiden van Irak en in Koeweit. We pakken het leven weer op, zo goed en kwaad als dat gaat. Ik speel weer buiten, met de kippen, de katten en mijn ooms. Maar makkelijk is het niet. De bombardementen zijn dan wel gestopt, maar de angst en onzekerheid blijven. Irak verarmt snel door de strenge internationale sancties die zijn opgelegd na het offensief. Er komt een totaal in- en uitvoerverbod. Voedsel, medicijnen en allerlei normale gebruiksgoederen worden schaars. Er mag nog geen potlood geïmporteerd worden. Zo'n verbod veroorzaakt een land in één klap tot armoede, met als gevolg een ernstige humanitaire crisis. Om die reden stelt de VN in 1995 het Oil-for-Food-programma in: Irak mag een beperkte hoeveelheid olie exporteren, op voorwaarde dat de opbrengst wordt gebruikt voor humanitaire goederen, zoals voedsel, medicijnen en essentiële voorzieningen. Het programma verbetert de situatie iets, maar is al snel controversieel vanwege corruptie en misbruik. Met Irak blijft het bergafwaarts gaan.

Een nieuw begin in een vreemd land

Mijn ouders proberen Ammar en mij een zo normaal mogelijke jeugd te geven, maar Bagdad is niet langer de plek waar ze hun kinderen willen laten opgroeien. In 1994 besluit mijn vader dat het genoeg is geweest. Hij laat zijn land, werk, trots en een deel van de familie achter om Ammar en mij een betere toekomst te geven. Tegen het eind van dat jaar vertrekken we naar Nederland, waar we, na wat omzwervingen, een huis krijgen in Oudemirdum – een